

Un *Quincunx* trobat a L'Alcúdia de Carlet (València)

Publication d'un quincuns, traditionnellement attribué à Ariminum, trouvé à L'Alcúdia de Calet (Valence, Espagne).

Man veröffentlicht ein quincunx, daß man der Tradition nach in Ariminum zuordnet, gefunden in der Alcúdia de Carlet (Valencia, Spanien).

L'any 1989, aparegué a L'Alcúdia de Carlet, al paratge anomenat El Barranquet, un *quincunx* encunyat a Itàlia, amb tota probabilitat. El va trobar el Sr. J. L. Escoms, qui el va portar al Departament de Prehistòria i Arqueologia on es poguè documentar. La moneda és molt interessant per dues raons: pel seu "exotisme" i per la seua raresa.

La peça (fig. 1) tradicionalment s'atribueix a la zona de l'Úmbria, concretament a *Ariminum* (Rimini) i la descripció de la peça és com segueix:

Anv. Cap de "gal" a dreta, amb un torques al voltant del coll.

Rev. Escut ovalat, amb umb; cinc punts en línia.

pes: 153,67 grs.; posició d'encuny: 12 h; mòdul: 59 mm.

Hem dit que la moneda és rara, perquè només n'hi ha documentats per Haeberlin uns altres quatre exemplars i des d'aleshores no se n'ha publicat cap altre més, que nosaltres sapiguem (el treball de Thurlow i Vecchi, 1979, continua utilitzant el cens d'exemplars llistats per Haeberlin en p. 215).

El *quincunx* de L'Alcúdia és, amb 153'67 grs., el més lleuger dels coneguts, ja que aquests fan un pes de 196'40, 195'20, 187'35 i 185'00 grs., i el que té un mòdul més menut (58 mm. front a 64 mm). Malgrat el seu lleuger pes, res no fa pensar que no siga autèntic. Amb aquest exemplar el pes que es dedueix per a la lliura és de 367'05 grs; si bé aquest pes rebaixa un poc el que Haeberlin havia establert (381'98 grs.), encara supera el de la lliura deduïda a partir dels exemplars coneguts dels *teruncii*, *biunces*, i *unciae*. Sembla que aquest patró metrològic, més pesat que el romà, i la divisió de l'as en 10 unces, a diferència de Roma que el divideix amb 12 unces, deriva del substrat gal que sobrevisqué a la conquesta romana. Tampoc no pertany als mateixos motlles amb què es fabricaren els *quincunces* que il.lustra E. J. Haeberlin (1910, làm. 77-1 a 3; el que il.lustra Thurlow i Vecchi, 1979, làm., 138a és el mateix que apareix a Haeberlin, làm. 77-2) (Atés que el *quincunx* pertany al grup de monedes que s'anomenen *aes grave*, hom sap que aquestes peces no es fabricarem amb la tècnica, ja tradicional de l'encunyació

Fig. 1. *Quincunx* trobat a L'Alcúdia de Carlet.

amb martell, sinó fonent el metall i abocant-lo en motlles). Açò i les consideracions prèvies fan pensar si el nostre quincunx no pertany a una sèrie més lleugera, ja que aparentment no s'observa cap pèrdua de pes, per desgast o altres raons.

La moneda és, com s'ha vist, anepígrafa i l'atribució a Ariminum és la més tradicional; així ho proposaren Sambon (1903, 85-6), Haebler (1910, 214), Head (1963 (reed.), 21) i Crawford (1985, 43-6). Molt més recentment, B.K. Thurlow i I.G. Vecchi proposen també la possibilitat de Sena Gallica (Senigallia) situada també sobre la costa Adriàtica, un poc més al sud d'Ariminum. L'atribució s'ha fet sobre la base de les troballes, i sembla que totes elles apunten cap a aquesta zona, anomenada més tard *ager gallicus*, la qual des del c. 400 a.C. l'ocuparen els Senons i on més tard Roma va fundar les colònies esmentades. Per aquesta circumstància i pel fet que a l'anvers es representa el que sembla ser el cap d'un gal, s'ha especulat amb la possibilitat, a partir del seu realisme, que siga el retrat de Britomaris, cap dels Senons, la qual cosa òbviament està per demostrar. Thurlow i Vecchi (1979, 30) proposen que el disseny de l'emissió, amb un fort regust gàl·lic, tinguerà el propòsit de reforçar les relacions entre els dominadors romans i els indígenes gàl·lics.

La cronologia que s'atribueix al *quincunx* és c. 264 i, més concretament, el període de la Primera Guerra Púnica (Crawford, 1985, 46). No és convenient especular sobre quan, com o de quina manera ha entrat el quincunx en les nostres terres, entre altres raons, perquè la moneda està desprovista

del seu context arqueològic. Per aquesta raó, no té sentit relacionar-la amb els corrents comercials de la segona meitat del segle III o amb els exèrcits romans que lluitaren durant la Segona Guerra Púnica. Tan sols direm que forma part d'aquell petit conjunt de monedes que anomenen "exòtiques", encunyades per ciutats de la Mediterrània Central o Oriental, que sovint trobem als jaciments, preferentment de la franja costanera de la Península Ibèrica amb anterioritat a la introducció de l'ús de la moneda o durant els seus moments inicials. Dins d'aquest grup d'encunyacions "exòtiques", a l'hora de valorar-les hem de distingir, però, entre les encunyacions de plata i les de bronze, ja que les primeres solen ser més freqüents com a conseqüència que circulen més i arriben més lluny i no és rar trobar-les aïlladament o formant part de tresors (Ripollès, 1982, 248-61). Per aquesta raó, la moneda de bronze i especialment la de gran mòdul, encunyada amb anterioritat a la II Guerra Púnica, encara encaixa millor dins la consideració de moneda "exòtica". De fet a Hispània Citerior, tan sols coneixem del tipus *aes grave*, tres monedes més. Es tracta de dos asos i un triens lliuals romans; del primer donà notícia Escolano (1611, llibre 9, cols. 985-6) i es trobà al Castell de Meca; la moneda està desapareguda i l'únic que en sabem és el que es dedueix de la descripció que en féu Escolano: "... una extraordinària medalla de bronze del tamaño de la palma de una mano grande, que pesaba nueve onzas, labrada groseramente. Esta tenia en la haz la figura de Noe ó Jano, con sus dos caras, como le pinta-

ron aquellos antiguos, y en el reverso una nave ó figura de su arca..." El segon el publicà F. Mateu (1967, nº 1176) i procedeix d'Elx i es conserva al Museu Arqueològic Municipal. El triens, del tipus Crawford, 1974, 35/3a, procedeix del poblat ibèric de Burriac (1964, lám. XVI). Es podria afegir probablement, un quart exemplar, un as romano-republicà (257 grs.), procedent de Mallorca i exhibit a l'Exposició de Numismàtica Romana, celebrada al Museu Arqueològic de Barcelona (Mateu, 1963, 165-75).

P. P. RIPOLLÉS ALEGRE

Depto. de Prehistoria y Arqueología. Facultad de Geografía e Historia. Avda. Blasco Ibáñez, 28. 46010 Valencia.

BIBLIOGRAFÍA

- CRAWFORD, M.H.; 1974: *Roman Republican Coinage*, Cambridge.
CRAWFORD, M.H.; 1985: *Coinage and Money under the Roman Republic*, Londres.
ESCOLANO, G.; 1611: *Década primera de la Historia de la insigne y coronada ciudad y Reyno de Valencia*, València.
HAEBERLIN, E.J.; 1963 (reed.): *Historia Nummorum*, Londres.
MATEU, F.; 1963: "Del as libral al semiuncial en la Hispania Citerior", *Ampurias* XXV, 1963.
MATEU, F.; 1967: "Hallazgos Numismáticos XX", *Numario Hispánico* XI, 21.
RIPOLLÉS, P.P.; 1982: *La circulación monetaria de la Tarraconense Mediterránea*, València.
RIBAS, M.; 1964: *Els orígens de Mataró*, Mataró.
SAMBON, A.; 1903: *Les monnaies antiques de l'Italie*, Paris.
THURLOW, B.K. i VECCHI, I.G.; 1979: *Italian Cast Coinage*, Londres-New York.